

Η Ελληνική γραφή πέρα από το αλφάβητο ¹

Η ανακοίνωση στοχεύει στην ανάδειξη των ποικίλων τρόπων σημείωσης που ενεργοποιούνται στη σύγχρονη ελληνική γραφή και στη διερεύνηση των αιτιών που οδηγούν το σύστημα σε συνεχείς αλλαγές.

Η γραφή και οι λειτουργίες της

Η μελέτη των γραφικών συστημάτων προϋποθέτει την ύπαρξη ενός συνολικού θεωρητικού πλαισίου σχετικά με τη φύση και τις λειτουργίες της γραφής αλλά και τη μορφή, τη δομή και άρθρωση των σημείων ενός γραφικού συστήματος. Στο όριο της γλωσσολογίας, της σημειολογίας, της ανθρωπολογίας και άλλων επιστημών-και εν αναμονή ενός ειδικού επιστημονικού κλάδου - η γραφή μελετήθηκε σχετικά αποσπασματικά καθ' όλη τη διάρκεια του αιώνα. Μόλις στις αρχές της δεκαετίας του '80 εμφανίστηκε μια αντίστροφη τάση, οπότε τα ζητήματα της γραφής, της γραπτής γλώσσας και των γραφικών συστημάτων έγιναν αντικείμενο συγκεκριμένων διεπιστημονικών ερευνών. Αυτή η μεταστροφή οφείλεται σε διάσπαρτες χρονικά και χωρικά και επιστημονολογικά, επεξεργασίες που έγιναν καθ' όλη τη διάρκεια του 20ου αιώνα ώστε να δημιουργηθεί μια γενική θεωρία για τη γραφή και τη γραπτή γλώσσα. Στο ιστορικό έργο του I. Gelb " A study of writing" τίθεται για πρώτη φορά το αιτούμενο για τη δημιουργία μιας νέας επιστήμης της γραφής που θα υπερβαίνει τα όρια της ιστορικής περιγραφής των διαφόρων γραφικών συστημάτων και θα αναζητούνται οι γενικές αρχές που διέπουν τη λειτουργία και την εξέλιξη της γραφής (Gelb I, 1973).

Παράλληλα, στο περιθώριο της κυρίαρχης γλωσσολογικής αντίληψης του φωνοκεντρισμού εμφανίζεται ένα ιδιαίτερο ρεύμα που δηλώνει την ανάγκη μιας **αυτόνομης προσέγγισης** της γραπτής γλώσσας. Ο όρος δεν είναι συνολικά αποδεκτός και κυρίως δεν σηματοδοτεί την απουσία σχέσεων μεταξύ της γραπτής

¹ **Στοιχεία δημοσίευσης (N. 15)**

Παπαδοπούλου, Μ. (2004). Η ελληνική γραφή πέρα από το αλφάβητο. Στο Κ. Τσουκαλά, Ε. Χοντολίδου, Α. Χριστοδούλου, Γ. Μιχαηλίδης (επιμ.). *Σημειωτικά συστήματα και επικοινωνία: Πράξη, διάδραση, περίσταση και αλλαγή*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής, 233-243.

και της προφορικής γλώσσας, θέλει μάλλον να υποδηλώσει την ανάγκη ιδιαίτερης μελέτης της γραπτής γλώσσας, όχι ως αντίγραφο λιγότερο ή περισσότερο ακριβές της προφορικής. Στην αυτόνομη προσέγγιση εντάσσονται απόψεις που επιχειρούν μια συνολική αναθεώρηση των αντιλήψεων για τη γραπτή γλώσσα και τη γραφή. Αμφισβητείται η υποταγή της γραπτής στην προφορική γλώσσα και αναζητούνται οι ιδιαίτεροι τρόποι δόμησης και λειτουργίας της. Τονίζονται οι διαφορές που προκύπτουν από τη χρησιμοποίηση διαφορετικού καναλιού για την αναπαράσταση της πραγματικότητας (το ακουστικό στην μία περίπτωση και το οπτικό στην άλλη) και διερευνάται ο τρόπος με τον οποίο το κανάλι συμβάλλει στη ποσότητα και το είδος της μεταδιδόμενης πληροφορίας

Οι πρώτες συστηματικές θεωρητικές επεξεργασίες για τη φύση της γραπτής γλώσσας έγιναν από τη σχολή της Πράγας και κυρίως από τον Joseph Vachek, ο οποίος θεώρησε ότι η άρνηση ιδιαίτερου στάτους της γραπτής γλώσσας οφείλεται στην έλλειψη ορθής λειτουργικής προοπτικής (Vachek J.,1976). Με σημείο αναφοράς τη θέση του γλωσσολόγου Antonin Frinta, ότι η ιδιαίτερη λειτουργία της γραπτής γλώσσας είναι να μιλάει γρήγορα και με ευδιάκριτο τρόπο στα μάτια ώστε να ενεργοποιείται η σχετική ιδέα, ο Vachek εκπόνησε ένα γενικό θεωρητικό πλαίσιο για τη γραπτή γλώσσα. Την αρχική του διάκριση σε γραπτή και προφορική γλώσσα (1939), αντικατέστησε το 1959 με την ορολογία: γραπτή και προφορική νόρμα της γλώσσας, όπου γραπτή νόρμα είναι ένα σύστημα σημείων που μπορούν να παρουσιασθούν γραφικά και των οποίων η λειτουργία είναι να απαντούν σε ένα δεδομένο ερέθισμα με στατικό τρόπο, δηλαδή η απόκριση είναι διατηρήσιμη και προϋποθέτει πλήρη κατανόηση και επισκόπηση των μεταδιδόμενων πληροφοριών (Vachek J.,1976: 121). Και επισημαίνει ότι από τη στιγμή που αναπτύσσεται μια γραπτή παράδοση σε μια γλωσσική κοινότητα, εμφανίζεται μια έντονη τάση για δημιουργία ενός άμεσου δεσμού ανάμεσα στη γραπτή εκφορά και την εξωγλωσσική πραγματικότητα στην οποία αναφέρεται. Τα σημεία της γίνονται σύμβολα πρώτης τάξης (VACHEK J.,1976:140). Δεν υπάρχουν αντιστοιχίες ανάμεσα στο προφορικό και στο γραπτό αλλά **συνθετική μετάθεση**, όπως εύστοχα παρατηρεί ο J. G Lapacherie (Lapacherie J. G, 1990: 78).

Στην κατεύθυνση αυτόνομης προσέγγισης των γραφικών συστημάτων κινήθηκαν και άλλοι γλωσσολόγοι όπως ο D.L Bolinger (Bolinger D.L.1946: 333) που διαπίστωσε ότι τα οπτικά μορφήματα λειτουργούν σε ένα δικό τους επίπεδο ανεξάρτητα από τα φωνο-ακουστικά μορφήματα και άρα το γραπτό πρέπει να διεκδικήσει στις θεωρίες της γλώσσας τη θέση που είχε η ανάλυση της φωνητικής ύλης.

Από κοινωνική οπτική, τη λειτουργική ιδιαιτερότητα της γραφής διερευνά ο ανθρωπολόγος J. Goody (Goody J.1979: 145), και διαπιστώνει ότι αυτή συνίσταται στην δυνατότητα αποθήκευσης της πληροφορίας στο χώρο και τον χρόνο που επιτρέπει την επανεξέταση, επανατοποθέτηση και ανακατασκευή των φράσεων και των λέξεων, την αναδόμηση του κειμένου σε ένα αφηρημένο και διαφορετικό πλαίσιο καταργώντας την αναγκαστική συνέχεια του προφορικού λόγου και εξασφαλίζοντας τη δυνατότητα ασυνέχειας.

Για να μπορέσουμε να εντοπίσουμε τις αλλαγές που συμβαίνουν σε ένα γραφικό σύστημα θα πρέπει να επισημάνουμε ξανά κάποια από τα χαρακτηριστικά του συστήματος. Έχοντας ως αφετηρία την ορολογία του J. Vachek για τη γραπτή νόρμα της γλώσσας μπορούμε ορίσουμε ένα **γραφικό σύστημα** ως ένα σύστημα γραφικών σημείων το οποίο χρησιμεύει για τη σήμανση μιας εξωτερικής πραγματικότητας και το οποίο ικανοποιεί την ανάγκη για γρήγορη επισκόπηση της οπτικής πληροφορίας, επιτρέπει τη διατήρησή της, και άρα παρέχει τη δυνατότητα αναδόμησης του κειμένου σε ένα ασυνεχές, αφηρημένο πλαίσιο εκτός των ορίων του χώρου και του χρόνου. Τα σημεία ενός γραφικού συστήματος δεν συγκροτούν έναν απλό κατάλογο. Τα ίδια μέσα μπορεί να χρησιμοποιούνται για τη σήμανση διαφορετικών λειτουργιών. Η γραφή είναι ένα μέσο οπτικής επικοινωνίας του οποίου τα σημεία μπορούν να εκφραστούν προφορικά διατηρώντας μια ποικιλία σχέσεων με τα σημεία της προφορικής γλώσσας, ενώ εν δυνάμει διαθέτουν τη δυνατότητα να παραπέμπουν στην εξωγλωσσική πραγματικότητα χωρίς το γλωσσικό ενδιάμεσο.

Ανάλυση και ταξινόμηση των γραφικών συστημάτων

Μια σύντομη περιδιάβαση στο σύνολο των γραφικών συστημάτων που εμφανίστηκαν από την αρχή της δημιουργίας της γραφής επιτρέπει να διαπιστώσουμε ότι οι ταξινομήσεις που κατά καιρούς προτάθηκαν (λογογραφικά ή ιδεογραφικά, συλλαβικά και αλφαβητικά) σηματοδοτούσαν μάλλον την κύρια τάση ενός γραφικού συστήματος και δεν ήταν η αποκλειστική αρχή που καθόριζε τη λειτουργία του στο διάστημα της συνολικής παρουσίας τους, καθώς κανένα σύστημα δεν στηριζόταν αποκλειστικά σε φωνητική ή σημασιολογική βάση. Υπάρχουν στοιχεία ιδεογραφίας και στο πιο αλφαβητικό σύστημα όπως και τρόποι φωνητικής καταγραφής στα ιδεογραφικά συστήματα ². Η ευρέως δε αποδεκτή διάκριση δύο φάσεων στη γραφή: της

² Όπως για παράδειγμα η χρήση φωνητικής καταγραφής για τη σημείωση ομόηχων λέξεων στη σουμεριακή γραφή

φάσης της σημασιογραφίας και εκείνης της γλωσσογραφίας φαίνεται ότι δεν είναι τόσο απόλυτη όσο αρχικά θεωρήθηκε από τους ιστορικούς της γραφής.

Ήδη από το 1950, ο I. Gelb διαπιστώνει “αντιφάσεις” στην αγγλική γραφή, δηλαδή, την παρουσία σημείων που καταγράφουν λέξεις και συλλαβές παράλληλα με τα αλφαβητικά σημεία της γραφής (Gelb I., 1973: 20). Στα τέλη της δεκαετίας του '80, η υιοθέτηση της αυτόνομης προσέγγισης στην ανάλυση της γαλλικής γραφής, σε επίπεδο κειμένων και όχι απομονωμένων σημείων, οδηγεί στη διαπίστωση της παρουσίας ποικίλων γραφημάτων αλφαβητικών (alphagrammes), τυπογραφικών (ponctuo-tyrogrammes) και λογο-γραμματικών (logogrammes) (Anis J., 1988:). Ενώ, το 1990 ο J. -G. Lapacherie μελετώντας τη γαλλική γραφή διατυπώνει την άποψη ότι γύρω από έναν πυρήνα αλφαβητικής γραφής υπάρχει μια πληθώρα ιδεογραμμάτων (ιδεογράμματα εικόνες, λέξεις, φιγούρες, γράμματα, διαγράμματα και ενδείκτες τάξης) και επισημαίνει ότι στην σημερινή εποχή κυριαρχίας της οπτικής ανάγνωσης, οι λέξεις λειτουργούν ως εικόνες έχουν δηλαδή ιδεογραφική αξία (Lapacherie J. -G., 1990:81).

Το ελληνικό γραφικό σύστημα

Η ελληνική γραφή υπερβαίνει κατά πολύ τα όρια ενός αλφαβητικού συστήματος. Μια διαχρονική μελέτη της ελληνικής γραφής επιτρέπει εύκολα να παρατηρήσουμε ότι η αλφαβητική αρχή που αποτέλεσε τον τρόπο οικοδόμησης της ελληνικής γραφής μέσω της αντιστοίχισης ενός γραφήματος σε ένα φώνημα της γλώσσας, ταυτίζεται χρονικά με ένα ιδιαίτερα σύντομο διάστημα της ιστορίας της ελληνικής γραφής. Η εισαγωγή των σημείων στίξης, η παρουσία κενών χώρων για τη διάκριση των λέξεων, των παραγράφων και των κεφαλαίων υποδηλώνει την αντίληψη μιας διαφορετικής οργάνωσης της γραφής ενώ με τη δημιουργία της μικρογραμμάτου γραφής ανατρέπεται οριστικά η αλφαβητική αρχή στη λειτουργία της ελληνικής γραφής.

Στην ελληνική γραφή συνυπάρχουν πολλά συστήματα σημείωσης. Όσον αφορά το τμήμα της ομιλίας που σημειώνεται, μπορούμε να διαπιστώσουμε την ύπαρξη:

- **σημείωσης φωνημάτων**, όπου ένα γράφημα αντιστοιχεί σε ένα φώνημα της προφορικής γλώσσας.

- **σημείωσης λέξεων**, όπου ένα σύμβολο αντιστοιχεί σε μια λέξη. Σε αυτήν την περίπτωση το σύμβολο μπορεί να είναι ένα γράμμα του αλφάβητου ή

οποιοδήποτε άλλο σημείο που διατηρεί εικονική ή συμβολική σχέση με το σημασιολογικό περιεχόμενο της λέξης. Η πλειοψηφία των συντομογραφιών και των αρκτικόλεξων συνιστά σημείωση λέξεων π.χ. το σύμβολο 3D για τη λέξη τρισδιάστατο, το μ. για τη λέξη μέτρα, το αρκτικόλεξο ΕΥΑΘ για να δηλώσει την Εταιρία Ύδρευσης και Αποχέτευσης Θεσσαλονίκης, τα γράμματα Χ και Υ στα διαγράμματα καιρού για να δηλώσουν αντίστοιχα το χαμηλό ή υψηλό βαρομετρικό, κλπ. Πέραν όμως της χρήσης γραμμάτων, παρατηρείται η παρουσία πολλών συμβόλων όπως ο σταυρός μπροστά από το όνομα κάποιου για να δηλώσει ότι έχει πεθάνει, η χρήση των αριθμών για τη δήλωση της λέξης όπως το 4 το οποίο μπορεί να σημαίνει τέσσερα, τέταρτος ή τετρα..., ανάλογα με το συγκείμενο, το σύμβολο & για τη δήλωση του και κ.λ.π.. Επιπλέον, παρατηρείται παρουσία διεθνών συμβόλων, όπως το @ για τη δήλωση ηλεκτρονικής διεύθυνσης ή το www. για την δήλωση ιστοσελίδας κλπ. Με όμοιο τρόπο λειτουργούν και οι λογότυποι εταιρειών και προϊόντων.

-σημείωσης συμφώνων (τα σύμβολα σημειώνουν μόνο τα σύμφωνα της γλώσσας): για παράδειγμα στη συντομογραφία κ.λ.π. τα γράμματα κ., λ. και π. σημειώνουν αποκλειστικά τα σύμφωνα των δύο λέξεων.

Πέρα από το επίπεδο της σημείωσης του προφορικού λόγου, η ελληνική γραφή μέσω της ιστορικής ορθογραφίας δύναται να σημειώνει πληροφορίες που υπεκφεύγουν της σαφούς και άμεσης σχέσης με την ομιλία όπως πληροφορίες που αφορούν τη μορφολογία και την ετυμολογία των λέξεων.

Ολοκληρώνοντας αυτή τη σύντομη και αναγκαστικά παραδειγματική –λόγω του πλαισίου της ανακοίνωσης- ανάλυση της ελληνικής γραφής, θα πρέπει να επισημάνουμε την παρουσία **σημασιογραφικής σημείωσης** στο σώμα της ελληνικής γραφής η οποία συντελείται με τη χρήση συλλειτουργούντων με τη γραφή σημειωτικών συστημάτων όπως το εικονικό, το τυπογραφικό και το χρωματικό. Η πρώτη κατηγορία σημασιογραφικής σημείωσης αφορά την παρουσία εικονογραμμάτων συνήθως με διεθνή κυκλοφορία με παρουσία ή απουσία γλωσσικής πληροφορίας όπως αυτά που χρησιμοποιούνται στις οδικές σημάσεις, στα αεροδρόμια, στις σημάσεις αγωνισμάτων κ.α.(συμβολικού, στυλιζαρισμένου χαρακτήρα). Η πληθώρα των διαγραμμάτων, πινάκων, χαρτών, οι εικονικές αναπαραστάσεις οδηγίων χρήσης και λειτουργίας μηχανημάτων και εργαλείων συνιστούν μια δεύτερη περίπτωση σημασιογραφικής σημείωσης όπου η πληροφορία μεταδίδεται στον αναγνώστη χωρίς το ενδιάμεσο της φωνητικής μεταγραφής (μη στυλιζαρισμένα σύμβολα).

Τέλος, και σε αυτό το σημείο θα ήθελα να σταθώ ιδιαίτερα, η σημασιογραφική σημείωση μπορεί να συντίθεται ή να υπερτίθεται στη γλωσσογραφική σημείωση με σκοπό:

- να μεταδώσει επιπλέον πληροφορίες στον αναγνώστη που μπορεί να αφορούν ιδιότητες του αντικειμένου όπως μέγεθος, χρώμα κλπ [Παρ.Σχ.1]
- να μεταδώσει πληροφορίες σε αναγνώστες που δεν γνωρίζουν ανάγνωση [Παρ. Σχ.2]
- να δηλώσει ιδεολογικο-πολιτική ή κοινωνική στάση (όπως η επιλογή μιας γραμματοσειράς που μιμείται τους βυζαντινούς χαρακτήρες για την πινακίδα ενός μαγαζιού που πουλάει ιερατικά άμφια)
- να δηλώσει ή να αρνηθεί σχέσεις εξουσίας (όπως η επιλογή μιας κυκλικής διάταξης για την παρουσίαση των ονομάτων των προσκεκλημένων σε ένα γεγονός συνιστά προσπάθεια αναίρεσης των σχέσεων ιεραρχίας που θα εμφανιζόταν σε μια κατακόρυφη διάταξη)
- να επιβάλλει έναν τρόπο ανάγνωσης του κειμένου (η επιλογή κεφαλαίων αυξημένου μεγέθους και πάχους γραμμάτων για να δείξουμε ότι κάποιος φωνάζει)
- να δηλώσει τον τρόπο οργάνωσης του κειμένου (πληροφορίες που προκύπτουν από την ιδιαίτερη τυπογραφική μορφή κάθε γραπτού και αφορούν τις σημαντικές ή δευτερεύουσες πληροφορίες)
- να τραβήξει την προσοχή του αναγνώστη [Παρ. Σχ.3] κ.α.

Σε αυτές τις περιπτώσεις η χρήση των συλλειτουργούντων με τη γραφή σημειολογικών συστημάτων διευκολύνει την εικονική αναπαράσταση της σημασιολογικού περιεχομένου της γραπτής πληροφορίας.

Όπως τονίστηκε παραπάνω το ελληνικό γραφικό σύστημα δεν είναι ένα καθαρά αλφαβητικό σύστημα. Η ελληνική γραφή έχει τη δική της οργάνωση και διαθέτει **ίδια** μέσα για την οργάνωση της πληροφορίας που δεν ταυτίζονται με τα μέσα που χρησιμοποιεί η ομιλία, και παρότι θεωρείται αλφαβητική απέχει πολύ από την απόλυτη αντιστοιχία φωνημάτων και γραφημάτων, εμφανίζει έντονα στοιχεία σημείωσης λέξεων και παρουσιάζει συνεχή αύξηση των συμβόλων. Ταυτόχρονα, η ανάγκη εξυπηρέτησης του αναγνώστη, για τον οποίο όπως προαναφέραμε το κείμενο λειτουργεί ως εικόνα, οδηγεί στην αύξηση της εικονικότητας του γραπτού

λόγου τόσο στο επίπεδο των σημείων της γραφής όσο και στο μακρο-επίπεδο του κειμένου. Τα συλλειτουργούντα με τη γραφή σημειολογικά συστήματα (δηλαδή: το εικονικό, το τυπογραφικό, το χρωματικό) γίνονται τμήμα του μηνύματος και δεν συνιστούν απλά μια διαφορετική αισθητική πρόταση. Τα όρια ανάμεσα στη γραφή και στην εικόνα είναι συχνά δυσδιάκριτα. Οι πληροφορίες ενός κειμένου υπερβαίνουν τα όρια της φωνητικής εκφοράς του.

Συνοψίζοντας, διαπιστώνουμε ότι στην ελληνική γραφή σήμερα παρατηρείται τάση για αυξημένη εικονοποίηση του μηνύματος ενώ παράλληλα, η ιστορική ορθογραφία, η αυξημένη παρουσία συμβόλων και η λειτουργία των συλλειτουργούντων με τη γραφή σημειολογικών συστημάτων οδηγούν στην αύξηση της ποσότητας του γραπτού, δηλαδή τον πολλαπλασιασμό των πηγών στις οποίες ο αναγνώστης μπορεί να βρει μια πληροφορία.

Οι αιτίες των αλλαγών

Κάθε γραφή αποτελεί ένα δυναμικό σύστημα καθώς απεικονίζει την ισορροπία ενός συνόλου αντιτιθέμενων δυνάμεων. Η γραφή ως φαινόμενο των υπερδομών υπόκειται άμεσα, ή έμμεσα σε πλήθος παραμέτρων που διαμορφώνουν το πλαίσιο της κοινωνικής οργάνωσης και οι οποίες ανάλογα με τη χρονική συγκυρία και την μορφή της κοινωνικής οργάνωσης αποκτούν πρωτεύοντα ρόλο. Οι μεταξύ τους σχέσεις είναι σύνθετες και αμφίδρομες και η τελική μορφή του συστήματος καθορίζεται από πλήθος εξωσυστημικών και ενδοσυστημικών παραμέτρων (Παπαδοπούλου Μ., 1994). Η διαδικασία αλλαγής ενός γραφικού συστήματος μπορεί να γίνει με δύο τρόπους: είτε βίαια, είτε εξελικτικά. Επιπλέον, οι προτεινόμενες αλλαγές μπορεί να είναι στη λογική του προϋπάρχοντος γραφικού συστήματος (δηλαδή να αφορούν αποκλειστικά αλλαγές στη μορφή) ή να οδηγούν σε διαφορετικό τρόπο σημείωσης (π.χ. ένα ιδεογραφικό σύστημα να αποκτά αυξανόμενα μέσα σημείωσης φωνημάτων, να μετατρέπεται δηλαδή σε αλφαβητικό). Συνήθως όμως οι αλλαγές γίνονται αργά, κατά τη διαδικασία εξέλιξης του συστήματος, χωρίς να είναι δυνατόν να ανιχνευτεί το σημείο τομής. Τα γραφικά συστήματα αλλάζουν καθημερινά. Αναδιαμορφώνονται, αποκτούν νέα σημεία και σύμβολα, αφαιρούνται ή μπαίνουν σε αχρηστία σύμβολα παλαιότερων εποχών, κάποια σημεία αλλάζουν λειτουργία χωρίς αυτό να γίνεται άμεσα αντιληπτό από το σύνολο των χρηστών του. Αυτές οι αλλαγές δεν είναι πάντα ραγδαίες, αλλά μπορεί σταδιακά να οδηγούν στην απομάκρυνση από τον τρόπο σημείωσης που καθόριζε το γραφικό σύστημα και στην ενσωμάτωση και άλλων τρόπων σημείωσης. Τις σταδιακές αλλαγές στο γραφι-

κό σύστημα είναι πολύ δύσκολο να τις παρατηρήσουμε χωρίς μια ειδικότερη μελέτη. Αρκεί όμως να κοιτάξουμε ένα γραπτό της προηγούμενης εικοσαετίας για να διαπιστώσουμε σε ποιο βαθμό έχουν επέλθει διαφορές, τόσο στη μορφή των σημείων όσο και στη λειτουργία τους.

Οι βίαιες αλλαγές προβάλλονται μέσω της εκπαίδευσης και γενικότερα του δημόσιου βίου, και επιβάλλονται ως η νέα γραφική πραγματικότητα. Το ίδιο συμβαίνει με βραδύτερους όμως ρυθμούς στις εξελικτικές αλλαγές. Στη δεύτερη περίπτωση τα νέα σημεία και η υποχώρηση παλαιότερων δεν προτείνονται από κάποιον συγκεκριμένο φορέα, ούτε έχουν την κάλυψη του κρατικού μηχανισμού αλλά χρησιμοποιούν ως κύριο κανάλι τα ΜΜΕ (εφημερίδες, περιοδικά και δευτερευόντως τη τηλεόραση), τη διαφήμιση και λιγότερο τα κλασικά κανάλια όπως το βιβλίο.

Με ιδιαίτερα άμεσο τρόπο επηρεάζουν το γραφικό σύστημα οι εκάστοτε νέες τεχνολογίες γραφής. Αν η εφεύρεση της τυπογραφίας επέδρασε με καταλυτικό τρόπο στο σύστημα καθώς οδήγησε στη δημιουργία μιας νέας γραφικής πραγματικότητας και μιας ενιαίας και σταθερής μορφής γραπτού, την τελευταία δεκαετία η μαζική παρουσία προσωπικών υπολογιστών έθεσε στη διάθεση του μέσου χρήστη μια ποικιλία σημείων ενώ ταυτόχρονα οδήγησε στην απόσυρση κάποιων σημείων (όπως για παράδειγμα της άνω τελείας) που ο σχηματισμός τους απαιτεί πιο πολύπλοκες διευθετήσεις καθώς δεν παρέχονται με άμεσο τρόπο στο πληκτρολόγιο. Εξίσου όμως σημαντική είναι η επιρροή των νέων τεχνολογιών στη μορφή του γραπτού και τη δυνατότητα αύξησης της σημασιογραφικής σημείωσης που παρατηρείται στην ελληνική γραφή. Η μεγάλη επιλογή τυπογραφικών διευθετήσεων και η άνετη συνύπαρξη γλωσσικών και εικονικών συστημάτων επιτρέπουν στο συντάκτη να δομεί το κείμενό του με ποικίλους και διαφορετικούς τρόπους, ώστε να εξυπηρετεί καλύτερα και αποτελεσματικότερα τις προθέσεις του.

Η αύξηση των δικτύων και των καναλιών διάδοσης της γραφής επηρέασε την ελληνική γραφή με ιδιαίτερα άμεσο τρόπο τα τελευταία χρόνια. Η δημιουργία ενός υβριδίου γραφής (τα greeklish) ως μια ενδιάμεση φάση για την παρουσία ελληνικών μηνυμάτων στο διαδίκτυο σηματοδοτεί με τον πλέον άμεσο τρόπο την επίδραση ενός δικτύου στη γραφή.

Εξίσου σημαντική είναι η επιρροή της ελληνικής γραφής από άλλες γραφές και κυρίως από την αγγλική όπως φαίνεται στην τάση λατινοποίησης των γραμμάτων στις ελληνικές γραμματοσειρές για υπολογιστές (όπως το βήτα, το θήτα, το χι κ.α.), στην αντικατάσταση σημείων στίξης με τη μορφή των αντίστοιχων αγγλικών (κατάργηση των ομοιωματικών και αλλαγή των εισαγωγικών, περιορισμένη χρήση

της ελληνικής άνω τελείας) και στην εισαγωγή σημείων με μοναδικό φωνητικό αντίστοιχο στα αγγλικά (www.).

Νέες κοινωνικές και οικονομικές ανάγκες οδηγούν στην ανάγκη νέων μέσων σημείωσης όπως φαίνεται στην παρουσία συμβόλων όπως το (www.) και το @ για να δηλώσουν την παρουσία ιστοσελίδας και ηλεκτρονικής διεύθυνσης αντίστοιχα.

Ο μαζικός αλφαριθμητισμός, η συνεχώς αυξανόμενη ποσότητα γραπτών που μας περιβάλλει και η ανάγκη για γρήγορη αποκωδικοποίηση του γραπτού μηνύματος καθορίζουν τους τρόπους ανάγνωσης των κειμένων. Τη θέση της ανάγνωσης με δυνατή φωνή που εξυπηρετούσε άλλοτε την ανάγκη αποκωδικοποίησης και διάδοσης του γραπτού στη μεγάλη πλειοψηφία των ατόμων που δεν γνώριζαν να διαβάζουν, έχει καταλάβει η σιωπηλή και γρήγορη ανάγνωση με τα μάτια. Σε αυτή την περίπτωση η ανάγνωση δεν συνίσταται στην γράμμα προς γράμμα αποκωδικοποίηση κάθε λέξης (φωνογραφική στρατηγική), αλλά στη συνολική σύλληψη λέξεων ή μεγαλύτερων τμημάτων γραπτού λόγου (λογογραφική στρατηγική) (Smith Fr. 1973:26, Sampson G.,1985, Rozin P. & Gleitman L.1963, Frith U. 1979, Bryant & Bradley, 1980 κ.α). Στη σιωπηλή, οπτική ανάγνωση η μορφή των λέξεων και του κειμένου αποκτά βαρύνουσα σημασία σε σχέση με τον ρόλο που είχε στην προφερόμενη ανάγνωση. Οι λέξεις λειτουργούν ως **εικόνες** που δεν είναι αναγκαίο να αποσυντίθενται στα μικρότερα τους τμήματα, τα γράμματα. Σε αυτήν την περίπτωση ο αναγνώστης διευκολύνεται από τη μέγιστη δυνατόν διαφοροποίηση των λέξεων, που επιτυγχάνεται από την εικονοποίηση του κειμένου και την παρουσία περισσότερας στη γραφή.

Τα ίδια μέσα εξυπηρετούν την πρώτιστη σήμερα κοινωνική ανάγκη για ανάγνωση έναντι της γραφής. Στη σημερινή εποχή και στις δυτικές -σε υψηλό βαθμό αλφαριθμητισμένες- κοινωνίες η αναλογία ανάγνωσης και γραφής είναι της τάξης του 9 προς 1. Δηλαδή κατά 90% στην καθημερινή μας γραπτή επικοινωνία είμαστε αναγνώστες ενώ οι ανάγκες μας για γραφή περιορίζονται οριακά στο 10% των δραστηριοτήτων (Παπαδοπούλου Μ.1999).

Τέλος, η μορφική διαφοροποίηση των κειμενικών ειδών που παράγονται είναι εφικτή με τη χρήση διαφορετικών τυπογραφικών διευθετήσεων και οδηγεί στην αύξηση της εικονικότητας της γραφής ώστε να αυξηθεί άμεσα η διακριτή τους μορφή και λειτουργία.

Συμπεράσματα

Κάθε γραφικό σύστημα είναι ένα σύστημα σε εξέλιξη. Οι αλλαγές συχνά προκύπτουν από μια συνεχή οργανική εξέλιξη της γραφικής παράδοσης. Θα ήταν σκόπιμο να τονιστεί ότι οι αλλαγές στο γραφικό σύστημα απαιτούν τη συμμετοχή του αναγνώστη, αποτελούν δηλαδή προϊόν συνδιαμόρφωσης και αποδοχής.

Όπως τονίστηκε παραπάνω το ελληνικό γραφικό σύστημα δεν είναι ομοιογενές. Στην ελληνική γραφή σήμερα συνυπάρχουν συστήματα σημείωσης φωνημάτων, λέξεων ενώ μπορούμε να εντοπίσουμε και σημείωση συμφώνων. Η γραφή δίνει πληροφορίες για τη μορφολογία και την ετυμολογία των λέξεων ενώ ενώ πολλαπλασιάζεται διαρκώς η παρουσία σημασιογραφικής σημείωσης, χαρακτηριστικό της σημερινής κοινωνίας κυριαρχίας της εικόνας. Η αύξηση της εικονικότητας της γραφής και της ποσότητας στην ελληνική γραφή καθώς και η μεγάλη παρουσία εξωγλωσσικών συμβόλων οφείλεται στη παράλληλη δράση πολλών παραμέτρων κοινωνικής τάξης.

Ολοκληρώνοντας, θα πρέπει να τονιστεί ότι η αναζήτηση της μορφής και της λειτουργίας της ελληνικής γραφής σήμερα δεν αποτελεί απλά ένα θεωρητικό ζήτημα. Η αντίληψή μας για τη γραφή επιτρέπει να κατανοήσουμε και ερμηνεύσουμε τα γραπτά κείμενα, να αξιολογήσουμε τις επιλογές των συντακτών τους ενώ σημαντικές μπορεί να είναι οι συνέπειες στη διδασκαλία της γραφής και της γραπτής γλώσσας.

Βιβλιογραφία

- Anis J. et alii, (1988) "L'écriture: théories et descriptions", Bruxelles: éditions Univ. de Boeck.
- Bolinger D.L. (1946) "Visual morphemes", δ'añ. Language Vol. XXII, No 4.
- Bryant, P.E. & Bradley L. (1980) "Why children sometimes write words which they do not read", Frith Uta (ed) "Cognitive Processes in Spelling", Academic Press.
- Frith Uta (1979) "Reading by eye and writing by ear", P.A. Kolars, M. Wrolstad and H. Bouma (eds) "Processing of Visible Language I", N.Y.: Plenum.
- Gelb, I.J. (1973) "Pour une théorie de l'écriture"(τιτλ. πρωτ. A study of writing), Paris: Flammarion.
- Goody J. (1979) "La raison graphique" (τίτλ. πρωτ. "The domestication of the savage mind"), Paris: ed. De Minuit.

- Lapacherie, L-G, (1990) “ L’ esperluete généralise: De l’idéogramme dans l’écriture du français” περ. Le debat, No. 62, Paris: Gallimard.
- Παπαδοπούλου Μ. (1994) «Η κοινωνική λειτουργία της γραφής», διδ. Διατριβή, Τμήμα Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, ΑΠΘ.
- Παπαδοπούλου Μ. (1999) «Η γραφή και η ανάγνωση ως αντίρροπες τάσεις στο ελληνικό γραφικό σύστημα», Πρακτικά του Γ’ Διεθνούς Γλωσσολογικού Συνεδρίου για την Ελληνική γλώσσα, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Rozin P. & Gleitman, L. R. (1977) “The structure and acquisition of reading II: The reading process and the acquisition of the alphabetic principle”, Peber and Scarborough (eds) “Towards a Psychology of Reading”, N J.: Hillsdale.
- Sampson, G.(1985), “Writing systems”, California: Stanford Univ. Press.
- Smith Fr. (1986) “Devenir lecteur” (πιτλ. πρωτ. “Writing and the writer”) Paris: Armand Colin.
- Vachek J. (1976), “Selected Writings in English and General Linguistics”, The Hague, Paris: Mouton.